

Toespraak Thom de Graaf, voorzitter Stichting Parlementaire Geschiedenis, bij de presentatie van het Jaarboek parlementaire geschiedenis 2021, Den Haag, 16 november 2021

Dank aan Jaap van Dissel voor zijn boeiende verhaal, en voor de tijd die hij hiervoor heeft willen vrijmaken. En dat in tijden dat het OMT weer volledig geconsigneerd is om de maatschappelijke bewegingen te volgen, de druk op de zorg in te schatten en de overheid te adviseren.

Dames en heren,

Ik had u graag in mijn hoedanigheid als 'locatiemanager' welkom geheten op het Paleis Kneuterdijk, de zetel van de Raad van State, maar het is er helaas niet van gekomen. Onze Gotische Zaal, waar ooit de fabelachtige kunstcollectie van Koning Willem II was ondergebracht, bewaren wij graag voor een volgende gelegenheid.

Boekpresentaties online. Ik dacht dat we er eindelijk van af waren. Het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis heeft de pech dat het de jaarlijkse presentatie nu eenmaal heeft gefixeerd op de derde dinsdag van november. En november is een bevattelijke maand voor virussen. Dat weten we van de griep en we weten het sinds vorig jaar van het covid 19-virus.

Ik zou bijna zeggen: de wetenschap wist het al lang, alleen de politiek had moeite om zich naar die kennis te voegen. En daarmee zijn wij gelijk bij het thema van het jaarboek 2021 aangekomen. Wetenschap en politiek, volgens de redacteuren zit daar een spanning tussen en niet alleen in ons eigen land.

Vermoedelijk hebben zij gelijk en eigenlijk hebben wij de coronacrisis niet nodig om ons dat te realiseren. Hoezeer wij, althans de meesten van ons, politieke besluitvorming ook graag willen baseren op door kennis gedragen argumenten, er zullen altijd afwegingen worden gemaakt die weinig met wetenschappelijk inzicht en harde feiten te maken hebben, maar alles met factoren die minder rationeel zijn en die veelal worden aangeduid met het woord 'politiek'.

Iets is als snel 'politiek' als er niet alleen maar sprake is van een onweerlegbare logica die van A naar B leidt, maar draagvlak in het geding is. Of als compromissen noodzakelijk zijn, waarbij de waarheid niet per se in het midden ligt maar daar toch wordt gevonden om iedereen tevreden te stellen. Of als ideologie de feiten en de wetenschappelijke inzichten in de weg zit. Kortom, als er belangen moeten worden verdedigd, soms zelfs tegen de bittere werkelijkheid van kennis en wetenschap in.

De 'ijzeren' kanselier Otto von Bismarck merkte in de jaren zestig van de 19de eeuw al op dat politiek geen exacte wetenschap is, maar de kunst van het mogelijke. En dat zei hij in een tijd dat er nog geen sprake was van een werkelijke politieke, laat staan parlementaire, democratie met partijen die elkaar bestrijden maar ook nodig hebben om meerderheden te vormen. Die kunst van het mogelijke is alleen maar moeilijker geworden, ingewikkelder, acrobatischer. De vraag is of wetenschap daaraan een bijdrage kan leveren.

De staatsrechtwetenschap, de politicologie, bestuurskunde, economische wetenschap en natuurlijk de parlementaire geschiedkunde doen hun best om context en diepte te geven aan de actuele politieke, democratische en rechtsstatelijke verhoudingen, zie bijvoorbeeld de in het Jaarboek besproken recente publicaties van Ruud Koole, Wim Voermans en Paul Bovend'Eert. Maar wordt dat ook gewenst en gezien?

Als het gaat om grote maatschappelijke opgaven zijn de inzichten van sociologen, gezondheidswetenschappers, genetici, milieukundigen, biologen, ethici en natuur- en wiskundigen van groot belang. Zij drukken ons vaak met de neus op feiten die wij niet altijd willen weten, zij wijzen ons op richtingen die wij niet altijd durven in te slaan, zij schetsen ons vergezichten waar wij liever niet aan willen denken. Politiek staat soms tegenover wetenschap als de emotie tegenover de ratio. Misschien is het zelfs wel zo dat naarmate er meer wetenschappelijke data beschikbaar komen, de vrije politieke ruimte, het domein van ideologie en belangenbehartiging, meer en meer onder druk komt te staan. Dat wekt zoals Jaap van Dissel en de leden van het OMT maar al te goed weten, soms krachtige reacties op. Ook de klimaatwetenschappers kunnen daarover mee praten.

Toch is Nederland een hoogwaardig kennisland, met een hoogopgeleide bevolking en een economie die wordt aangedreven door innovatie en technologie, en sterke verbindingen kent tussen fundamenteel, toegepast en praktijkgericht onderzoek, disseminatie en valorisatie. Die ontwikkeling is niet autonoom geweest, maar in de vorige en deze eeuw krachtig door de politiek gestimuleerd. Economisch gezien zijn kennis en wetenschap een minstens zo belangrijke productiefactor geworden als arbeid en kapitaal, misschien inmiddels wel de belangrijkste factor. Maatschappelijke wetenschapsbeoefening draagt bovendien bij aan het brede welvaartsbegrip, ontplooiingskansen voor iedereen, sociale gelijkheid en technologische vernieuwing. Dat besef wordt breed gedeeld, ook in de politiek. Politiek en wetenschap vonden elkaar bijvoorbeeld in de Nationale Wetenschapsagenda uit het vorige decennium. Vrijwillig onderwerpen politieke partijen zich ook aan doorrekening door het CPB en het PBL van hun programma's en niet zelden worden politieke hot issues bewust gedepolitiseerd door wetenschappelijk onderzoek en evaluatie te vragen.

De wetenschap reproduceert de maatschappelijke verhoudingen en de maatschappelijk plooit zich naar de wetenschappelijke inzichten, schrijft emeritus hoogleraar geschiedenis Klaas van Berkel in het inleidend essay in het jaarboek. Samenwerking en tegenstelling gaan soms hand in hand, lijkt het.

De beschouwingen in het jaarboek 2021 handelen allemaal op de een of andere manier precies daarover: samenwerking en tegenstelling. Alexander van Kessel buigt zich over de verhouding tussen politiek en gezondheidszorg in de negentiende eeuw. Anne-Greet Keizer en Frans Brom analyseren de rol van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Solange Ploeg onderzoekt de betekenis van het wetenschappelijk gezag in het kernenergiedebat van de jaren tachtig van de vorige eeuw, een hoogst actueel thema als ik de formatievolgers mag geloven. Frans Becker beschrijft als ervaringsdeskundige de moeilijke verhouding tussen de PvdA en haar wetenschappelijk bureau, de Wiardi Beckman Stichting. Wimar Bolhuis neemt de rol van het Centraal Planbureau in de politieke beleidscyclus onder de loep en suggereert dat het monopolie van het CPB wellicht kan worden opgeheven. Eenduidige conclusies over de verhouding wetenschap en politiek zijn

uit deze beschouwingen niet zonder meer te trekken, maar food for thought verschaffen zij wel.

Net als in alle voorgaande edities bevat ook dit jaarboek bijdragen buiten het hoofdthema. De jaarlijkse weergave van een spraakmakend politiek moment handelt, hoe kan het ook anders, dit keer over het 'functie elders'-debat van 1 april jongstleden, een debat dat diepe voren trok in de onderlinge verhoudingen van partijen die niettemin op elkaar aangewezen zijn. Even geruchtmakend waren dit jaar de politieke en maatschappelijke gevolgen van de kinderopvangtoeslagen-affaire. In een interview met Tom-Jan Meeus en Jonne Harmsma blikt SP-Kamerlid Renske Leijten terug en vooruit. Aan de orde komen ook de notulen van de ministerraad direct na de aanslagen van 9-11, woordgebruik in het parlement, de jaarlijkse parlementaire kroniek, recensies en necrologieën van voormalige politici die ons zijn ontvallen, zoals Atzo Nicolai, Els Veder-Smit, Lou de Graaf en Hans van Baalen.

Een rijk jaarboek kortom, zoals gelukkig elk jaar. Ik wil graag alle auteurs en de redacteurs van deze editie, Carla van Baalen, Alexander van Kessel, Tom-Jan Meeus, Jan Ramakers en Diederik Smit bedanken voor hun werk. In het bijzonder Carla van Baalen die ondanks de revalidatie na een gebroken heup dit jaar gewoon haar gebruikelijke inzet heeft laten zien. Begin komend jaar treedt Carla na ruim 24 jaar terug als hoogleraar-directeur van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis. Ik ben nog bezig dat te verwerken. Hopelijk blijft zij echter beschikbaar voor de parlementaire geschiedkunde en voor het jaarboek.

Meneer de voorzitter van de Eerste Kamer, beste Jan Anthonie, normaliter ben ik nu aangeland bij dankzegging aan de voorzitter van de Tweede Kamer voor de geboden gastvrijheid en de overhandiging van het jaarboek aan haar en aan jou. Maar vandaag is alles anders. Vera Bergkamp moet een belangrijk debat voorzitten en heeft in de geest van goede samenwerking gevraagd of jij mede namens haar wil optreden. Ik richt mij dus nu eigenlijk tot de voorzitter van de Verenigde Vergadering en overhandig je graag de twee eerste exemplaren van het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2021.